

It is determined the following functions of structural functional models of social expectations of personality: reconstructive, descriptive, measuring, epistemological, interpretational, prognostic, representative, criterial, heuristic, ascertaining.

It is concluded that social expectations are cross-cutting mental processes and it is necessary to study them as trinity of process status and properties. It is indicated that this approach in particular allows to suggest about the psychological dimensions of social expectations of the personality that is a strategic objective of the study of psychology of social expectations of the personality.

Key words: social expectations of personality, structural and functional model, modeling, expectations of object, subject of expectations, expected future model.

Прокопович Є.М., Лаптева Г.Р.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Прокопович Є.М., Лаптева Г.Р. Дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів. Стаття присвячена дослідженню духовної самореалізації майбутніх психологів. Висвітлюються дані дослідження та аналіз результатів дослідження духовної самореалізації студентів майбутніх психологів. Розглянуто рівень сформованості духовного потенціалу особистості студентів третього курсу факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка, наведені результати аналізу складових елементів духовного потенціалу особистості як компоненту духовної самореалізації.

Ключові слова: духовність, духовна самореалізація, духовний потенціал, студенти-психологи.

Прокопович Е.М., Лаптева Г.Р. Исследование духовной самореализации будущих психологов. Стаття посвящена исследованию духовной самореализации будущих психологов. Освещаются данные исследования и анализ результатов исследования духовной самореализации студентов будущих психологов. Рассмотрены уровень сформированности духовного потенциала личности студентов третьего курса факультета психологии КНУ имени Тараса Шевченко, приведены результаты анализа составляющих элементов духовного потенциала личности как компонента духовной самореализации.

Ключевые слова: духовность, духовная самореализация, духовный потенциал, личность.

Вступ. Проблема духовної самореалізації займає важливе місце в системі наук про людину, проте статус психологічної вона здобула порівняно недавно. Особливе місце в процесі фахової підготовки належить духовній самореалізації майбутніх психологів.

У дорослому житті духовна самореалізація може відбуватися у всіх життєвих сферах особистості: професійній, сімейній, в громадській діяльності тощо.

Духовна самореалізація студентів-психологів в умовах вищої освіти передбачає відтворення, втілення у життєдіяльність особистості основних компонентів духовних цінностей, а саме цінностей гуманістичних, естетичних, екологічних, самопізнання та самовдосконалення. Слід зазначити, що на сьогоднішній день дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів є надзвичайно важливим та малодослідженим у сучасній психологічній науці. Саме тому у нашій статті ми зупинилися на дослідженні духовної самореалізації, а зокрема духовному потенціалу студентів як компоненту духовної самореалізації.

При підготовці професійних психологів слід враховувати також і те, що система особистісних якостей знаходиться в постійному розвитку, динаміці, видозміні. Результативність професійної підготовки психологів значно зростає,

коли студент в процесі навчання активно бере участь в діагностиці саморозвитку, здійснює самооцінку, намічає програму самовдосконалення, шукає шляхи власної самореалізації.

Саме тому у ході власного дослідження ми надали змогу студентам-психологам факультету психології дослідити духовний потенціал. Зокрема, це дослідження та виявлення орієнтації на систему духовних цінностей: гуманістичних, естетичних, екологічних, цінностей пізнання, самовдосконалення та самореалізації.

Вихідні передумови. Дослідженням проблеми самореалізації та духовної самореалізації особистості розглядають такі науковці як Г. О. Балл, І. Д. Бех, Ж. В. Воронцова, В. А. Гупаловська, Д. О. Леонт'єв, О. В. Коломієць, Л. О. Коростильова, С. І. Кудінов, О. В. Кулешова, С. Д. Максименко, Г. О. Нестеренко, Е. О. Помиткін, О. О. Прядкіна, М. А. Садова, А. А. Скріпкін, К. М. Фоменко та ін.

Вагомий внесок у розробку проблеми створення психологічної структури особистості здійснили В. М. Бехтерєв, Л. С. Виготський, В. В. Зеньковський, Г. С. Костюк, О. Ш. Кульчицький, О. Ф. Лазурський, О. М. Леонт'єв, Ф. Лерш, В. Ф. Моргун, К. К. Платонов, В. А. Роменець, С. Л. Рубінштейн та ін.

Спрямованість особистості майбутнього психолога на духовну самореалізацію – це перш за все: - бажання знайти в соціумі власне місце для принесення максимальної користі, для виконання життєво важливої місії, реалізації свого духовного потенціалу; - інтерес до духовних цінностей, до прикладів самореалізації духовних подвижників, до особливостей їх життєвих шляхів, байдуже ставлення до багатства; схильність до розгляду власних ідей, планів з точки зору своєї місії в житті; - прагнення наповнювати кожен день життя сенсом, максимально корисним для себе і світу, самореалізація в різних видах діяльності; - почуття задоволення, внутрішня радість, віра в «справу життя».

Під поняттям *духовної самореалізації* ми розуміємо процес розкриття та прояву духовного потенціалу студента-психолога в індивідуальному й соціальному житті. Саме тому для дослідження духовної самореалізації майбутніх психологів ми обрали інтегративну тестову методикау «Духовний потенціал особистості», автором якої є доктор психологічних наук Е. О. Помиткін.

Постановка завдань статті.

1. Проведення дослідження духовного потенціалу у студентів-психологів за допомогою інтегративної тестової методики «Духовний потенціал особистості», автором якої є доктор психологічних наук Е.О. Помиткін.

2. Визначити показники та рівень сформованості духовності та духовного потенціалу особистості у студентів факультету психології третього курсу навчання.

3. Зробити висновки з отриманих результатів та намітити перспективи подальших досліджень духовної самореалізації студентів-психологів.

Виклад методики і результатів досліджень. Ціннісна орієнтація є своєрідним індикатором духовної спрямованості особистості. Як ми зазначали у попередніх теоретичних дослідженнях, під *духовним потенціалом* ми розглядаємо спря-

мованість особистості студента на вищі духовні ідеали, цінності та смисли (естетичні, гуманістичні, екологічні, пізнавальні, самовдосконалення та самореалізації).

За словами Е. О. Помиткіна, «у функціональному вимірі духовний потенціал характеризує вищий ступінь людської самоорганізації, який позначається високим рівнем свідомості, самосвідомості та вольової саморегуляції особистості. Він є силою Духа людини і в людині, що зумовлює свідому стійкість, непохитність, рішучість, відданість власному покликанню, життєвій місії».

Саме тому, духовний потенціал майбутнього психолога – це певна сила та енергія, яка може потребувати певних умов для прояву або перебувати у проявленому стані, що свідчить про духовну самореалізацію (реалізованість потенціалу).

Дослідження проводилося зі студентами психологами 3 курсу навчання, спеціальність «Психологія» КНУ імені Тараса Шевченка. У дослідженні приймали участь 44 особи (з них 38 осіб – це жінки, 6 осіб – чоловіки). Вік від 18 до 22 років. Дослідження основних показників духовного потенціалу в структурі особистості майбутніх психологів ми проводили за допомогою інтегративної тестової методики «Духовний потенціал особистості» (автор доктор психологічних наук Е. О. Помиткін).

Методика «Духовний потенціал особистості» призначена для виявлення трьох найважливіших характеристик духовного розвитку особистості:

- духовного потенціалу, який інтегрує вольові риси характеру та духовну спрямованість особистості;
- розподілу духовного потенціалу в структурі особистості, (у підструктурах: спілкування, спрямованості, характеру, самосвідомості, досвіду, інтелекту й психофізіології);
- орієнтації особистості на духовні цінності: гуманістичні, естетичні, екологічні, цінності пізнання, самовдосконалення та самореалізації.

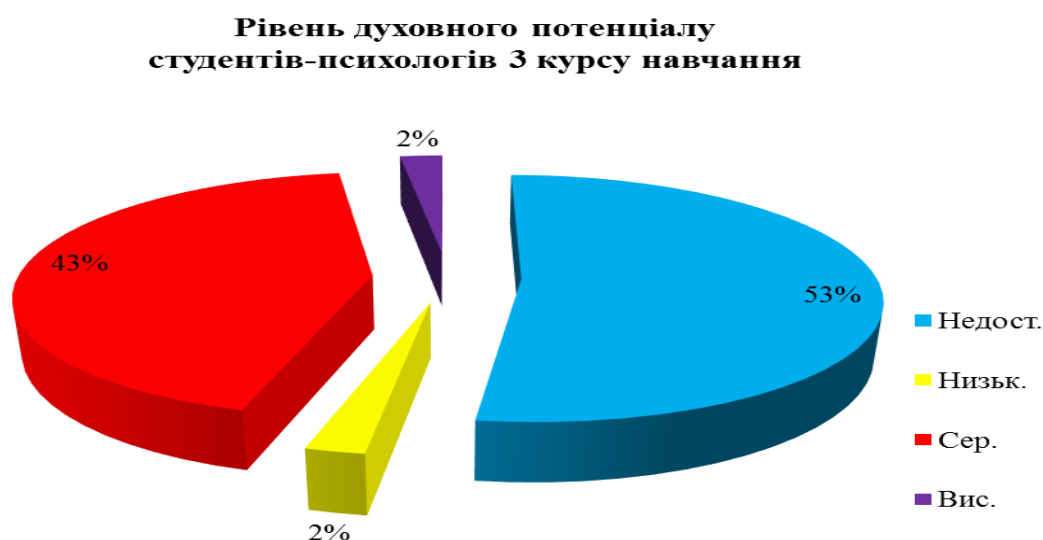

Рис. 1. Рівень духовного потенціалу студентів-психологів 3 курсу навчання за результатами Інтегративної тестової методики Е. О. Помиткіна.

Окрема шкала призначається для виявлення відповідальності як одного з важливих критеріїв духовного розвитку особистості. Двовимірна шкала відвер-

тості, застосована в методиці, побудована: а) за принципом порівняння ідентичності відповідей на запитання, що є однаковими за змістом, але різними за формою; б) за принципом підрахунку позитивних відповідей на некоректні запитання та твердження. Теоретичною основою методики є психологічна структура високодуховної особистості, до складу якої включені 120 особистісних якостей і здібностей.

За результатами нашого дослідження ми виявили, що 2% досліджуваних студентів мають високий рівень розвитку духовного потенціалу, 43% - середній рівень, 53% - недостатній рівень і 2% - низький рівень.

Аналіз результатів дослідження показує, що основна частина студентів майбутніх психологів має недостатній та середній рівень духовного потенціалу особистості.

Сформованість духовних ідеалів, смислів і цінностей, з одного боку, а також переважання активності вищих психічних функцій - з іншого, сприяють одухотворення всіх особистісних підструктур, а саме, спілкування, спрямованості, характеру, самосвідомості, інтелекту, досвіду і психофізіологічних властивостей (відповідно до структурою особистості, розробленої В. В. Рибалкою).

Таким чином, процес розвитку духовного потенціалу призводить до суттєвих змін не тільки у внутрішньому світі особистості, але і до зміни траєкторії життєвого шляху, сприяє знаходженню нових можливостей самореалізації в світі.

Наочно ми бачимо, що усереднений показник духовного потенціалу в структурі особистості студентів-психологів не перевищує 3,9 бали (Рис. 2), а саме – це *спрямованість* особистості психолога, що має і найвищий бал.

Середні показники духовного потенціалу в структурі особистості студентів-психологів 3 курсу навчання

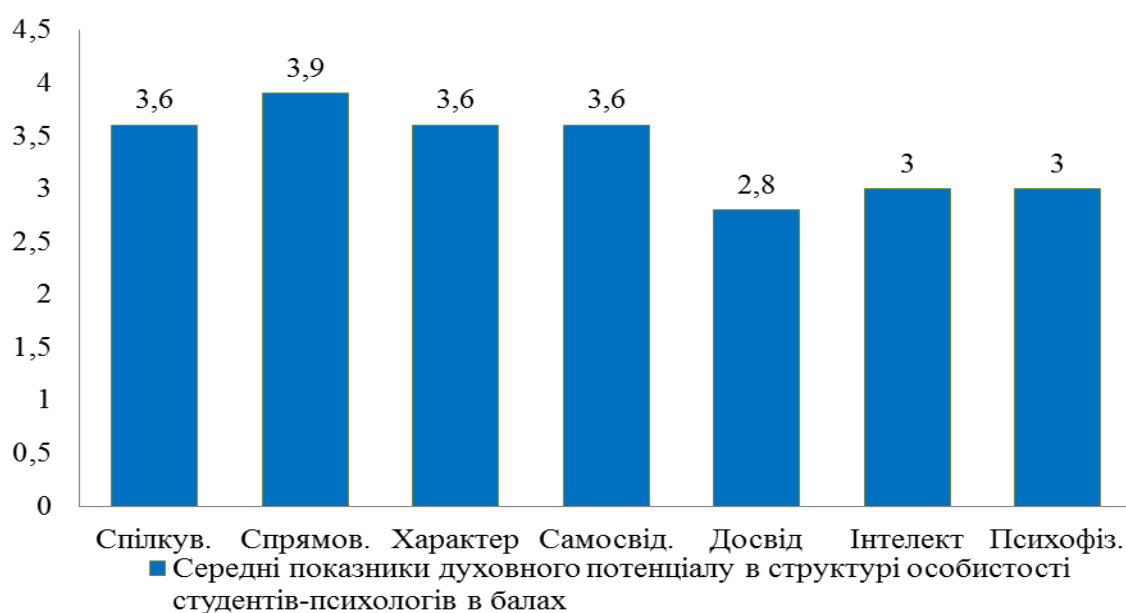

Рис. 2. Середні показники духовного потенціалу в структурі особистості студентів-психологів 3 курсу навчання за результатами Інтегративної тестової методики «Духовний потенціал особистості» (автор Е. О. Помиткін).

Показники *спілкування, характеру і самосвідомості* мають однакові показники *3,6 бали*, а показники *інтелекту і психофізіології* *3 бали*. Найменш вираженим виявився показник *досвіду* *2,8 бали*.

Методика крім виявлення духовного потенціалу особистості дозволяє визначити її орієнтацію на духовні цінності (гуманістичні, естетичні, екологічні, цінності пізнання та самопізнання, самовдосконалення, самореалізації) і рівень відповідальності як один з важливих критеріїв духовного розвитку особистості. Показники рівня орієнтації на духовні цінності студентів з різним духовним потенціалом представлені у таблиці 1. *5-7 балів* свідчать про високий рівень орієнтації на певну цінність, *3-5 балів* -- середній рівень, *0-3 бали* - низький рівень.

Таблиця 1

Духовні цінності	Рівень орієнтації на духовні цінності у балах	Рівень
Гуманістичні	3	низький рівень
Естетичні	3,1	середній рівень
Екологічні	3,8	середній рівень
Пізнання та самопізнання	4,3	середній рівень
Самовдосконалення	2,4	низький рівень
Самореалізація	3,5	середній рівень
Відповідальність	3,6	середній рівень

Рис. 3. Середні показники орієнтації студентів-психологів 3 курсу навчання на духовні цінності за результатами Інтегративної тестової методики «Духовний потенціал особистості» Е. О. Помиткіна

Отримані дані свідчать про те, що у студентів-психологів найбільш розвинені цінності пізнання та самопізнання (інтроспекція, самоспоглядання, самосвідомість); наступну позицію займають екологічні цінності (орієнтація особистості на чистоту, бажання зберегти планету від екологічної катастрофи); відповідальність та самореалізація (розкриття власного особистісного потенціалу в служінні ближнім, Батьківщині, людству, природі, Богу); менш значущими для досліджуваних є естетичні цінності (краса, гармонія, досконалість в природі і в людині) та гуманістичні цінності (орієнтація на добро, благодійництво). Що ж стосується цінності самовдосконалення, то вона є найменш вираженою у структурі особистості майбутнього психолога. Це свідчить про те, що досліджувані не знаходяться в пошуках шляхів і методів поліпшення себе, не орієнтовані на придбання нових позитивних особистісних якостей.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Дослідження основних показників духовного потенціалу в структурі особистості майбутніх-психологів як складової духовної самореалізації дозволяє зробити нам такі висновки:

1. Основна частина студентів майбутніх-психологів має недостатній та середній рівень розвитку духовного потенціалу особистості.

2. Показники рівня орієнтації на духовні цінності студентів з різним духовним потенціалом свідчать, що гуманістичні цінності та цінності самовдосконалення знаходяться на низькому рівні, а такі духовні цінності як естетичні, екологічні, пізнання та самопізнання, самореалізація на середньому рівні. Рівень відповідальності як один з важливих критеріїв духовного розвитку особистості теж знаходиться на середньому рівні.

3. Отже, в перспективі ми продовжуємо надалі досліджувати духовну самореалізацію студентів-психологів для розкриття більш повної картини даного поняття. Таким чином ми зможемо глибше дослідити даний процес у студентів-психологів.

Список використаних джерел

1. Помиткін Е. О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості : посібник / Е. О. Помиткін. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 144 с.
2. Помиткін Е. О. Духовно-особистісний підхід у процесі активізації творчого розвитку вчителя / Е. О. Помиткін // Педагогічний процес: теорія і практика / Збірник наукових праць. Випуск 2. - Київ – 2010. – С.241-250.
3. Помиткін Е. О. / Психологія духовного розвитку особистості. – Монографія / Е. О. Помиткін. – К. : Внутрішній світ, 2012. – 280 с. – Бібліогр.: с. 252-278.
4. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : [монографія] / В. В. Рибалка // за ред. Г. О. Балла. – К., 1998. – С. 424.
5. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці : [Навчальний посібник]. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 575 с.
6. Савчин М. В. Дослідження особистості в контексті духовної парадигми психології / М. В. Савчин // Психологія особистості. – 2001. - №1 (2). - С. 191-199.
7. Савчин М. В. Духовний потенціал людини / М. В. Савчин. – Івано-Франківськ, 2001. – 203 с.
8. <http://www.eduardpomytkin.com/scientific-publications/84-teoriya-dukhovnogo-razvitiya-lichnosti>

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Pomitkin E. O. Psihologichna diagnostika duhovnogo potencialu osobistosti : posibnik / E. O. Pomitkin. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 144 s.

2. Pomitkin E. O. Duhovno-osobistisnij pidhid u procesi aktivizacii tvorchogo rozvitku vchitelya / E. O. Pomitkin // Pedagogichnij proces: teoriya i praktika / Zbirnik naukovih prac'. Vipusk 2. - Kiiv - 2010. - S.241-250.
3. Pomitkin E. O. / Psihologiya duhovnogo rozvitku osobistosti. - Monografiya / E. O. Pomitkin. - K. : Vnutrishnij svit, 2012. - 280 s. - Bibliogr.: s. 252-278.
4. Ribalka V. V. Osobistisnij pidhid u profil'nomu navchanni starshoklasnikiv : [monografiya] / V. V. Ribalka // za red. G. O. Balla. - K., 1998. - S. 424.
5. Ribalka V. V. Teorii osobistosti u vitchiznyanij psihologii ta pedagogici : [Navchal'nij posibnik]. - Odesa : Bukaev Vadim Viktorovich, 2009. - 575 s.
6. Savchin M. V. Doslidzhennya osobistosti v konteksti duhovnoi paradigmi psihologii / M. V. Savchin // Psihologiya osobistosti. - 2001. - №1 (2). - S. 191-199.
7. Savchin M. V. Duhovnij potencial lyudini / M. V. Savchin. - Ivano-Frankivs'k, 2001. - 203 s.
8. <http://www.eduardpomytkin.com/scientific-publications/84-teoriya-dukhovnogo-razvitiya-lichnosti>

Prokopovych E.M., Lapteva G.R. Research of spiritual self-realization of future psychologist. The problem of spiritual self-realization of future psychologists occupies an important place in the human sciences, but the psychological status it acquired recently. A special place in the professional training of future psychologists belongs the spiritual self-realization of psychologists.

The spiritual self-realization of students of psychology in terms of higher education provides playback implementation livelihoods of individual major components of spiritual values, namely humanistic values, aesthetic, ecological, self-knowledge and self-improvement.

Research key indicators of spiritual potential in the future structure of personality psychologists as part of spiritual self allows the following conclusions:

1. The bulk of the students future psychologists is insufficient and the average level of spiritual potential of the individual.

2. Indicators of orientation to the spiritual values of students with different spiritual potential indicate that the students-psychologists the most advanced knowledge and values self (introspection, contemplation, self-awareness); next position occupied ecological values (focus on individual purity, desire to save the planet from environmental disaster); responsibility and self-realization (opening own personal potential in the service of neighbor, homeland, humanity, nature, God); less studied is important for aesthetic values (beauty, harmony, perfection in nature and in man) and humanistic values (focus on goodness, charity). As for the value of self, it is the least pronounced in the future structure of personality psychologist.

So, in the future, we continue to explore the spiritual self-realization of students-psychologists for disclosing more complete picture of this concept.

Key words: spirituality, spiritual self-realization, spiritual potential, personality.

УДК: 159.9.075

Пугачов Д.Л.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ У НОВІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПАРАДИГМІ

Пугачов Д.Л. Проблеми формування духовності та самореалізації особистості підлітків у новій соціальній парадигмі. У тексті даної статті було зроблено спробу визначити та оцінити ті загрози, які може нести для формування духовного орієнтиру сучасних підлітків нова соціальна парадигма - віртуалізація міжособистісного спілкування, втеча у віртуальний світ та зміни в сприйнятті звичних речей за допомогою маніпулювання в засобах масової інформації та Інтернет. Було наведено приклади свідомої відмови від виконання своїх гендерних ролей у такій технологічно та економічно розвиненій країні, як Японія. Критиці і додаткової оцінки піддано прийняте в багатьох країнах ставлення до виховання дітей в ЛГБТ сі-